

Macháčková, Jana; Myšák, Miroslav

Ad marginem grafického alba Květné zahrady v Kroměříži

Opuscula historiae artium. 2018, vol. 67, iss. 2, pp. 122-131

ISSN 1211-7390 (print); ISSN 2336-4467 (online)

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/140918>

Access Date: 17. 02. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

Ad marginem grafického alba Květné zahrady v Kroměříži*

Jana Macháčková – Miroslav Myšák

It was Olomouc bishop Karl of Liechtenstein-Castelcorn (1623–1695) who came up with the idea in 1665 to build a garden outside Kroměříž (Kremsier), and in 1675 construction of the Pleasure Garden, also called the Flower Garden, and most of its ornamentation was completed. The pursuit of this plan was one of the bishop's main priorities, and for this reason an important part of it involved the task of capturing it visually also in print. This resulted in the production of a slim book made up of dedication, prints, and index. Although this is a very well-known art-historical artefact, this article offers new information about this album of prints, examining it in the context of the ceremonial presentation of the bishop, incorporating works of art. Drawing on archive materials the article also describes how the commissioned work proceeded and what happened to it later. The article also discusses some well-known copies of the album and their condition and provenience.

Keywords: Karl of Liechtenstein-Castelcorn; Floral Garden; Kroměříž / Kremsier; gardens; album of prints

Mgr. Jana Macháčková

Arcidiecézní muzeum Kroměříž / Kroměříž Archdiocesan Museum

e-mail: machackova@muo.cz

Mgr. Miroslav Myšák

Arcidiecézní muzeum Kroměříž / Kroměříž Archdiocesan Museum

e-mail: mysak@muo.cz

Grafické album zachycující podobu dnešní Květné zahrady v Kroměříži¹ patří k nejznámějším tištěným dílům spojeným s olomouckým biskupem Karlem z Lichtensteinu-Castelcornu (1624–1695, episkopát od roku 1664), významným stavitelem a uměleckým mecenášem.² Jako takové se těší stálé pozornosti jak historiků umění, tak laiků i jako oblíbená ilustrační příloha. Přesto tu stále existuje prostor pro výzkum procesu jeho vzniku. To je i případ následujících řádků, které chtějí přidat několik postřehů k této památce, která vznikla, slovy své předmluvy, jako trvalá upomínka biskupova mecenátu dalším generacím. A tuto roli v moderní době album opravdu naplnilo.

Prezentace Karla z Lichtensteinu-Castelcornu na uměleckých dílech

K nejviditelnějším připomínkám Lichtensteinova působení na Moravě patří bezesporu heraldické památky. Zatímco oslavy biskupa v podobě freskových maleb, soch nebo obrazů nejsou známy, či jsou poměrně vzácné,³ své erby nechával biskup umísťovat pravidelně nejen na jím zbudované stavby, ale také na stolní nádoby a vlepovat do knih, na což upozorňují i některé listiny.⁴ Poměrně vzácné jsou naopak památky tištěné, v nichž biskup figuruje jako zadavatel zakázky. Známe sice celou řadu oslav biskupa ve starých tiscích⁵ nebo ve volné grafice,⁶ nicméně jedná se v naprosté většině o apoteózu ze strany jeho přátel a dalších společensky níže postavených osob (studentů, lékařů, teologů), kteří tak skládali vděk svému patronovi – nikoli o konstruování obrazu vlastní osoby. Stručně řečeno biskup vystupoval častěji v roli dedikanta než autora či editora. Teprve v letech 1693–1694 přistoupil biskup k vydání čtyř liturgických knih. Ve dvou z nich se také objevují ilustrace propagující biskupovu osobnost. Nejdříve to je podobizna trúnícího biskupa v podání Johanna Tscheringa na frontispisu sanktorálu.⁷ Druhý případ reprezentuje předtitulní grafika rituálu, který z biskupova pověření sestavil svitavský děkan Melchior Ferdinand Sünn.⁸ Na ní se objevují postavy patronů olomouckého katedrálního kostela a spolu s nimi dole také biskupův erb.⁹ Nejznámějším vydavatelským počinem Karla z Lichtensteinu-Castelcornu však beze sporu zůstává zmíněný soubor grafických listů s pohledy na Květnou zahradu, který lze datovat rokem 1691.

Album

Jako jedinečnému produktu své doby se grafickému cyklu věnovala řada publikací,¹⁰ přesto se všechny okolnosti a příčiny jeho vzniku stále nepodařilo zcela objasnit. První doklad biskupova zájmu o obrazovou dokumentaci své stavby nalézáme v jeho korespondenci z roku 1688. V listech svému spolupracovníkovi Pierru Reharmentovi († 1714?)¹¹ si stěžuje na malíře, augustiniána Antonína Martina Lublinského (1636–1690), který měl za úkol dodat obrazy a mědiryty. Nakonec je však nevypracoval a biskup se musel poohlédnout po jiném zhotoviteli. Nakonec se na albu, jak známo, podíleli v různé míře císařský kartograf Georg Matthias Vischer (1628–1696) a malíř Justus van den Nypoort (1645/49–1698). Kompletní dílo se skládá ze třístránkové dedikace, 33 grafických obrazů a obsahu. Nadpoloviční většina svazků zachovaných v roce 2018 obsahuje navíc podobiznu Karla z Lichtensteinu-Castelcorna, vytvořenou, oproti pohledům na zahradu zhotovených leptem, technikou mezzotinty.¹²

Při prohlídce díla zarazí absence titulního listu, který by čtenáře informoval, jaký objekt vlastně dokument představuje. Jeho vizuální, nikoli funkční roli plní grafický list s bordurou tvořenou kompozicí z architektonických, vegetabilních a zahradních prvků, která uzavírá první část dedikace s biskupovou titulaturou.¹³ [obr. 1] Po stranách na dvou květináčích se nachází vždy po jednom erbu Karla z Lichtensteinu-Castelcorna. Následují dva tištěné listy shrnující biskupovu zakladatelskou roli a nemalé náklady, s nimiž zahradu vybudoval. V nich také dedikátor přibližuje vlastní funkci grafického díla, dodávaje: „Jistě by tedy bylo důstojné, aby byl obraz onoho libosadu vyryt nejen do mědi, nýbrž do cedru a aby byl potomstvu zachován na věčnou památku.“¹⁴

Dedikace tvoří spolu s obsahem jediný textový doplněk obrazové části. Na tak významný počín to není mnoho a již arcibiskupský archivář a knihovník Alois Richter (1884–1958) nadnesl domněnku, zda se nejedná pouze o torzo zamýšleného plánu větší publikace, která vyšla bez slovního doprovodu.¹⁵ Opírá se o rukopis z pera kartografa Vischera obsahující exaktní

1 – Justus van den Nypoort, **Květná zahrada – grafické album**, titulní list dedikace, 1691.

Arcibiskupství olomoucké – Arcidiecézní muzeum Kroměříž, inv. č. B129/1

popis zahrady, jak ji pozoroval při svém pobytu v Kroměříži. Vischerův manuskript, dnes deperditní, se dochoval pouze ve fotografiích. Alois Richter, který jej znal ještě z originálu, se domníval, že se jedná o podklad pro nerealizovaný tisk. Snad biskup opravdu nechtěl s vydáním déle čekat a rozhodl se nakonec zveřejnit pouze kratší, obrazovou variantu.

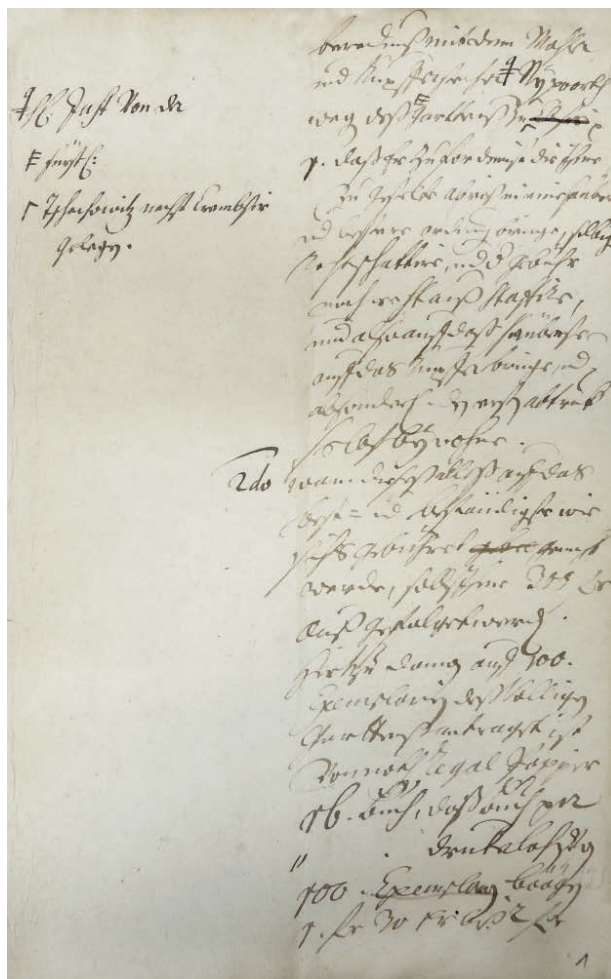
Referenční tisk může pro kroměřížské album představovat publikace *Hortus Palatinus* z roku 1620, kterou nechal vydat český král a falckrabě rýnský Fridrich Falcký (1596–1632).¹⁶ Tato kniha obsahuje vedle obrazové dokumentace také autorovu dedikaci a čtyřstránkovou předmluvu ke čtenáři přinášející rovněž vysvětlení jednotlivých grafik (30 ilustrací). Celek uvádí grafický titulní list s uvedením názvu, autora a impressa. Tento titul Lichtenstein vlastnil ve své knihovně již k roku 1691 a patrně se jedná o jediné takové album, které měl ve své blízkosti.¹⁷

Autorem dedikace datované 13. září 1691, byl biskupův ceremoniář a kanovník svatomořické kroměřížské kapituly Urban Franz Heger († 1699). Vedle chvály zahrady v ní na závěr přináší i tato slova: „*Račte proto, Vaše knížecí Milosti, co nejmilostivěji přijmout tento skromný nákras Vašeho kroměřížského libosadu, který jsem co nejslušněji, [...] nevěnoval nikomu jinému než Vaší knížecí Milosti, a který má zároveň nabídnout mé věčné nejposlušnější služby.*“¹⁸ Z dikce textu by vyplývalo, že Heger plnil funkci vydavatele či pořizovatele celého alba, přitom je známo, že o jeho zhotovení usiloval samotný biskup. Snad ho pouze jako ceremoniáře požádali o sestavení úvodního textu, kterým měl oslavit stavitele. Sestavení sledu listů jistě podléhalo schválení Karla z Lichtensteinu.

O kanovníkově osobě toho prozatím mnoho nevíme. V biskupově korespondenci se nachází snad pouze jeden dopis, z ledna 1693, v němž Heger vystupuje ve spojitosti s dodávkou knih.¹⁹ Později se stal kroměřížským kapitulním děkanem a prvním správcem knihovny nadace, kterou Karel z Lichtensteinu-Castelcorna v roce 1694 založil. V této funkci měl shromažďovat především úroky ze zapůjčených peněz. Alespoň v tomto případě tedy nalezly Hegerem nabízené služby opravdu uplatnění.

K historii vzniku alba

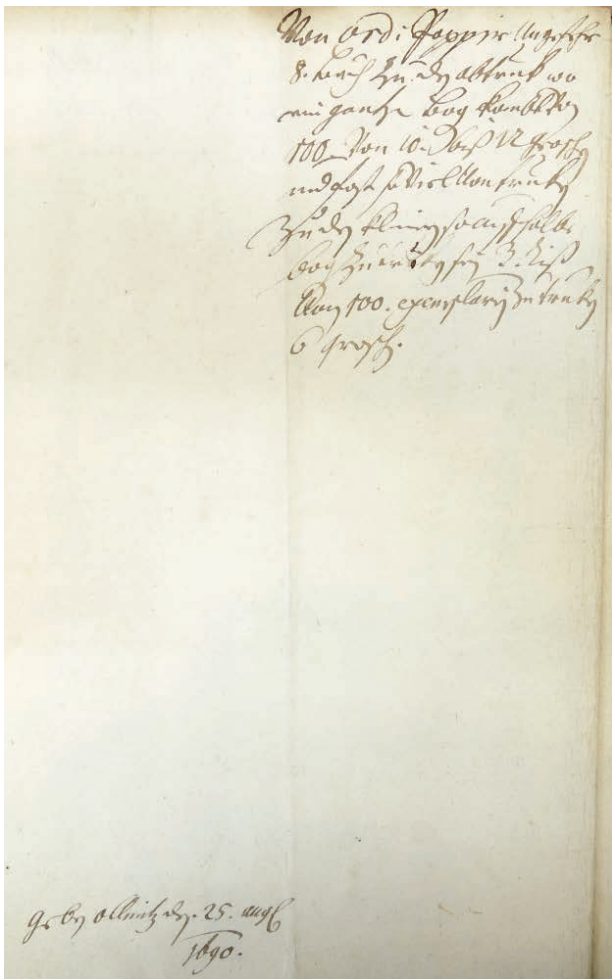
Ačkoliv byla Květná zahrada z naprosté většiny dokončena v roce 1675, k přípravě alba biskup a jeho okolí přistoupili až v osmdesátých letech 17. století. Teprve v létě 1690 se s jeho realizací pokročilo natolik, že došlo k uzavření dohody o zhotovení díla a odměně umělce. Její text známe prozatím pouze z konceptu datovaného 25. srpna 1690.²⁰ Dle něj se malíř a mědirytec Justus van den Nypoort zavazuje dodané náčrty zhotovit v čistší a lepší formě, vystínovat a náležitě vypravit, dále je převést na mědirytinovou desku a osobně dohlížet na první otisk. Za to obdrží 300 zlatých. Následně text zmiňuje celkový náklad díla (100 exemplářů) a množství potřebného papíru spolu s cenou za tisk. [obr. 2, 3]

2 – Koncept úmluvy mezi biskupem a Justem van den Nypoort, 1690. Zemský archiv v Opavě, pobočka Olomouc, Ústřední ředitelství arcibiskupských statků, kart. 1700, sign. F 28/17, fol. 1

Václav Tomášek, který se dokumentem zabýval patrně jako první, z něj vyvodil, že mluví pouze o jednom obraze – celkovém pohledu na zahradu. A následně se domníval, že má vzniknout 300 výtisků tohoto obrazu na různě kvalitním papíře. Celé album pak dle něj mělo vyjít v nákladu pouhých 24 kusů.²¹

Toto čtení však není správné. I vzhledem k velikosti odměny je třeba počítat s plurální formou²² – tedy ne s jedním náčrtem („*abris*“), ale všemi obrazovými přílohami. S tím se pak pojí špatné pochopení termínu „*buch*“ (kniha), který se v prameni na několika místech objevuje. Ten totiž, coby termín metrologický, neoznačuje jeden exemplář (album), ale množství archů (listů papíru). Pojmy „*regal papier*“ a „*ordinari papier*“ proto neoznačují kvalitu materiálu, ale jeho velikost. Regal papír představoval velký formát užívaný zejména pro tisk kartografických dokumentů. Jestliže tedy příslušná pasáž dokumentu zní „*auf 100 exemplarii desselbigen gartensantragst ist vonnoth regal pappir 16 buch*“, pak

3 – Koncept úmluvy mezi biskupem a Justem van den Nypoort, 1690. Zemský archiv v Opavě, pobočka Olomouc, Ústřední ředitelství arcibiskupských statků, kart. 1700, sign. F 28/17, fol. 2

to znamená, že pro 100 kusů alba bude zapotřební 16 knih regal papíru, tj. 400 archů (listů), neboť jedna kniha tiskařského papíru se v té době rovnala 25 archům.²³

Podle konceptu a zachovaných exemplářů lze k velikosti papíru a jeho množství pro potřeby alba shrnout následující:

1. Každý ze dvou celkových pohledů na zahradu (č. 1 a 2) se skládá ze dvou spojených skládaných archů papíru většího formátu – tj. celkem ze čtyř archů pro každé album; pro 100 exemplářů alba to činí celkem 400 archů, což odpovídá 16 knihám regal papíru, jak uvádí koncept.

2. Dvě technické ilustrace, č. 19 zachycující potrubní systém rotundy a č. 32 zobrazující vedení vody v celém areálu zahrady, představují pro každé album celkem dva listy; v celkovém nákladu pak 200 archů, to jest oněch přibližně osm knih – „von ordinari pappir ungefehr 8 buch zu dem abtruck“.

3. Zbývajících grafik menšího (polovičního) formátu je celkem 30 listů – titulní dedikace a 29 pohledů na zahra-

du a její detaily představují ve stu exemplářích 3000 listů; to odpovídá třem rysům papíru „aus halben bogen“, neboť tři rysy zahrnují 1500 celých archů, při jejich rozdělení na polovinu množství dvojnásobné.²⁴

Celkem tak bylo zapotřebí 2100 archů papíru různé velikosti. Z uvedené skladby a rozsahu alba vyplývá, že biskupova mezzotintová ilustrace, kterou zhotovil také Justus van den Nypoort a jež tvoří nedílnou součást některých dnes zachovaných alb, nebyla zahrnuta do původní zakázky a kompletu alba. Snad vznikla až dodatečně na základně jiné dohody.²⁵

Vedle ceny umělce se v dokumentu objevuje také cena tisku grafické přílohy. Text sice není zcela srozumitelný, zdá se však, že cena za tisk 400 archů celkových pohledů byla kalkulována na 1,5–2 zlaté (tj. 90–120 krejcarů), 200 archů technických ilustrací na 10–12 grošů (tj. 30–36 krejcarů) a 1500 archů ostatních pohledů na 6 grošů (18 krejcarů). Tyto údaje však příliš nekorespondují s cenami, které přinesl ve svém rukopise Alois Richter, jenž se odvolává na další (nedatovaný?) pramen vztahující se k albu. Dle něj měl „velký list, zahrada s krajinou“ stát 50 krejcarů, „jiný s menším otiskem“ 40 krejcarů a nakonec „32 malých, každý po 4 kr. ... 120 kr. [...], úhrnem 210 kr.“²⁶ První dva zmíněné listy mohou označovat celkové pohledy na zahradu (č. 1 a 2), 32 malých pak zbývající obrazy a grafický titulní list. Zde se však cena za tisk jednoho listu zdá poměrně vysoká, alespoň v porovnání s platbami za tisk mědirytů v olomoucké tiskárně v letech 1669–1673.²⁷

Vzhledem k tomu, že se jedná o dohodu pouze s rytcem, chybí přirozeně cena za zhotovení listů sázených tiskových písmem – tedy dvou stran dedikace a jedné s obsahem. Ty vytiskla některá z tiskáren, které na Moravě v té době fungovaly – olomoucká Jana Josefa Kiliana nebo brněnská Františka Ignáce Sinapiho. Jedna z těchto dílen zhotovila zřejmě také otisk matric Justa van den Nypoort. Již z dikce dohody, v níž se zmiňuje přítomnost umělce u prvního otisku, vyplývá, že Justus van den Nypoort sám tiskařský lis, coby vagantní umělec, nevlastnil – tisk grafik velkého formátu mohla realizovat jen dílna s dostatečně velkým tiskařským lisem. Prameny pro přisouzení konkrétní tiskárně zatím známy nejsou a výhradní spolupráci biskupa s olomouckou, nebo brněnskou tiskárnou rovněž nelze doložit. V šedesátých letech 17. století nechal Lichtenstein publikovat v Olomouci několik menších knih, v devadesátých letech objednal tisk vždy po dvou titulech v Olomouci i Brně. Brněnský tiskař Sinapi zhotovil pro biskupa také jeho grafické exlibris vlepované do knih kroměřížské biskupské knihovny. Za této situace by pomohla snad jen důkladná analýza tiskového písma. Po prohlídce vybraných německojazyčných tisků z obou dílen se lze zatím přiklonit k olomouckému původu, neboť právě ve zdejších tiscích se porůznu objevují podobné typy jako na albu. Nicméně je třeba postupovat obezřetně, neboť tiskové písmo se v této době vyrábělo sériově a různé tiskárny užívaly obdobné písmo.²⁸

4 – Květná zahrada – grafické album, výzdoba pergamenového pokryvu. Vědecká knihovna v Olomouci

Vazba

Podobně jako další knihy ve své sbírce nechal biskup Karel i album svázat do pergamenového (respektive usňového) pokryvu, avšak na rozdíl od masy ostatních publikací jej ozdobil svým znakovým supralibros a někdy slepotiskovými ornamenty.²⁹ Z celkem 23 dnes známých vázaných exemplářů má 10 původní pokryv, u něhož lze v zásadě rozlišit tři základní varianty zdobení.

1. Okraj desek lemuje rozvilinový pruh s květy a ptáčky, následují prázdná bordura s vpadlými poli a užší rozvilinový rám s květy. Uprostřed se nachází biskupovo supralibros v podobě znaku uzavřeného vavřínovým věncem. Kresba vlastnické značky je poměrně precizní a jemná, s propracovanými detaily. Na štítu spočívá mitra a knížecí čepice, za ním jsou zkříženy berla a meč. Strany kartuše flankují orlice držící trs listů a květů. [obr. 4]

2. Slepotisková bordura při kraji desek v podobě rozviliny s květy a ptáčky, uprostřed supralibros jako výše.

3. Pokryv bez slepotiskové výzdoby, pouze supralibros jako výše.

Patrně tu lze pozorovat jistou hierarchizaci výzdoby pokryvu snad v návaznosti na (předpokládané) příjemce alba, nicméně nedisponujeme k tomu zatím žádnými dalšími prameny. V jednom případě je znám pokryv z hnědé usně, zdobený jako druhý typ (srov. příloha č. 15).³⁰

Další osudy alba

Jaké plány biskup Lichtenstein s albem své zahrady měl, nejsme schopni jednoznačně říci. Lze předpokládat, že jím hodlal obdarovávat významné současníky z řad domácí a snad i cizí šlechty a vysokého duchovenstva. Nemůžeme to však doložit písemnými zprávami ani dedikačními zápisy v dochovaných artefaktech.

V dnešní knihovně arcibiskupského zámku se nacházejí tři exempláře. [Soupis, č. 1–3] Avšak pouze jeden z nich patří patrně k původnímu lichtensteinskému fondu,

další dva byly získány v 19. a 20. století. Celkem pět položek dnes vlastní Vědecká knihovna v Olomouci – ty ovšem pocházejí také z arcibiskupské kroměřížské knihovny a na své současné místo se dostaly pravděpodobně během společné správy kroměřížské a bývalé olomoucké univerzitní knihovny v padesátých letech 20. století.³¹ [Soupis, č. 4–8]

Je zajímavé, že album nezachycuje žádný z kroměřížských knihovnických katalogů. Snad byly uloženy s dalším nesvázaným obrazovým materiálem zvlášť. Jedinou související zmínku přináší inventář z roku 1700, který informuje o uložení 36 měděných desek, na něž Justus van den Nypoport obrazy vyryl.³²

Ze starších proveniencí nalezených v dochovaných albech lze zmínit především vlastnický záznam právníka Carla Ferdinanda von Schertza († 1724), který držel biskupské léno Deštné u Opavy a působil za Lichtensteinova života také jako přísedící manského soudu. V tomto případě snad můžeme předpokládat přímé darování z rukou biskupa. [Soupis, č. 5] Přehled dalších známých exemplářů alba spolu s jejich stavem a proveniencí přináší příloha. Zazna-

menává nejen vázané exempláře, ale také zachované volné listy.

Závěrem

Bádání o vzniku, významu a dobovém vnímání alba kroměřížského libosadu Karla z Lichtensteinu-Castelcornu poskytuje i nadále prostor pro nové objevy a zpřesnění. Jako žádoucí se jeví zejména průzkum domácích a zahraničních zámeckých, rodových i církevních sbírek a jejich inventářů, zda se v nich nenachází či nenacházel další ze 100 realizovaných exemplářů. Pomoci by mohl také podrobnější výzkum proveniencí dosavadních exemplářů.

Prozatím tedy stále netušíme, jaký význam mělo album pro současníky konce 17. století, respektive zda a jak přesně ho reflektovali. V návaznosti na úspěšné konstruování paměti představené Ondřejem Jakubcem však lze říci, že velký (a snad i větší) význam má album pro českou společnost 21. století, jíž posloužilo jako jeden z hlavních pramenů (vedle archeologických nálezů) pro obnovu Květné zahrady dokončené v roce 2014.

Příloha

Soupis dosud dohledaných alb kroměřížského Libosadu

	Lokalita	Instituce	Signatura / Inv. číslo	Získáno	Popis
1.	Kroměříž	Arcidiecézní muzeum Kroměříž – Grafická sbírka Arcibiskupství olomouckého	B 129/I	nejpozději ve 30. letech 19. století	32 grafických listů, chybí list č. 31. Vazba: polokožená (19. – 20. století) Provenience: razítko s opisem: „Fürst-Erbischofliche Bibliothek in Kremsier.“
2.	Kroměříž	Arcidiecézní muzeum Kroměříž – Grafická sbírka Arcibiskupství olomouckého	B 129/II	ne před 1893	33 grafických listů, chybí biskupův portrét. Vazba: papírová (19. – 20. století). Provenience: razítko s erbem a opisem: „ARCHIEP BIBLIOTHECA CREMSIRIENSIS“; vlastnické poznámky perem: „Johann Nep: Haynischen“ ³³ a „Bibliotheca Cremsiriensis Schol. Piarum“; razítko Národního památkového ústavu v Brně.
3.	Kroměříž	Arcidiecézní muzeum Kroměříž – Grafická sbírka Arcibiskupství olomouckého	B 129a	1691 (?)	31 grafických listů, chybí list č. 1, 2 a biskupův portrét. Vazba: pergamenová (17. – 18. století) Provenience: fialové oválné razítko s opisem: „A. E. GYMNASIUM KROMĚŘIŽENSE BIBLIOTHECA MAIOR“; razítka Státního památkového ústavu v Brně a Národní galerie v Praze.
4.	Olomouc	Vědecká knihovna v Olomouci – Historické fondy, Staré tisky	E II 170.705	po 1950	Vazba: pergamenová, typ I (17. století). Provenience: razítko s opisem: „Fürst-Erbischofliche Bibliothek in Kremsier.“ Na současném místě od roku 1950 (viz lístkový katalog).
5.	Olomouc	Vědecká knihovna v Olomouci – Historické fondy, Staré tisky	II 630.377	po 1950	Chybí biskupův portrét. Vazba: polokožená (19. – 20. století, srov. č. 1). Provenience: vlastnická poznámka perem: „Ex Libr[is] Caroli Ferd[inandi] à Schertz“; kulaté razítko s opisem: „Fürst-Erbischofliche Bibliothek in Kremsier.“ Viz č. 4.

	Lokalita	Instituce	Signatura / Inv. číslo	Získáno	Popis
6.	Olomouc	Vědecká knihovna v Olomouci – Historické fondy, Staré tisky	II 630.403	po 1950	Vazba: pergamenová, typ 3 (17. století) Provenience: kulaté razítko s textem: „Fürst-Erzbischofliche Bibliothek in Kremsier.“ Viz č. 4 a 5.
7.	Olomouc	Vědecká knihovna v Olomouci – Historické fondy, Staré tisky	II 950.261	po 1950	Chybí biskupův portrét a list č. 1. Vazba: papírová (17. – 18. století?). Knihovnické záznamy a provenience: kulaté razítko s opisem: „ARCHIEP. BIBLIOTHECA CREMSIRIENSIS“.
8.	Olomouc	Vědecká knihovna v Olomouci – Historické fondy, Staré tisky	III 955.176	po 1950	Chybí biskupův portrét a list č. 1. Vazba: papírová (17. – 18. století?). Provenience: vlastnická poznámka: „8/8 [18]96 v[on] L[an]dg[ra]f Fritz Fürstenberg“; kulaté razítko s opisem: „ARCHIEP BIBLIOTHECA CREMSIRIENSIS“.
9.	Olomouc	Muzeum umění Olomouc – Sběrka grafiky	G11808 – G11840	1986	Vazba: textilní (19. – 20. století). Knihovnické záznamy a provenience: vlastnická poznámka: „Gf. Lichnowski [...] Bibliothek, 1880 December, 6 fl.“. 1986 zakoupeno v obchodě se starožitnostmi v Olomouci, před 1880 doloženo v knihovně Roberta Lichnovského z Voštic (1822 –1879), děkana olomoucké kapituly.
10	Praha	Národní muzeum – Historické fondy, Staré tisky	49 A 00002	začátek 20. století	Vazba: pergamenová, typ 3 (17. století). Provenience: do lokálního katalogu Národní knihovny zapsáno na počátku 20. století.
11.	Vídeň	Albertina – Bibliothek	K.S.C-163 Vues CSR Kremsier K	1867 (?)	Vazba: pergamenová, typ 2 (17. století). Provenience: ve sbírce současného vlastníka od 19. století (1867?)
12.	Vídeň	Museum für angewandte Kunst – Bibliothek und Kunstblättersammlung	BI 6334; Standort „Barockbibliothek E II 6“	1879	Vazba: pergamenová, typ 2 (17. století). Provenience: exlibris kanovníka Roberta Lichnovského z Voštic (1822 –1879), který dle vlastního záznamu 1853 koupil album v Římě. 1879 za 25 zl. získal jistý Schönfeld.
13.	Vídeň / Vaduz	Die Bibliothek der Fürsten von Liechtenstein		19. století	Vazba: pergamenová, typ 1 (17. století). Provenience: exlibris rodu Liechtenstein, pod ním tužkou: „fürstl. Bibliothek“. V rodové knihovně asi od 19. století.
14.	Vídeň	Österreichische Akademie der Wissenschaften – Bibliothek	AW-IV: OE/Boh 64	?	Vazba: pergamenová, typ 1 (17. století). Provenience: dar soukromého sběratele, podrobnější dokumentace chybí.
15.	Mnichov	Bayerische Staatsbibliothek – Historische Drucke	Chalc. 244	1987	Vazba: usňová, jako pergamenová typ 2 (17. století). Knihovnické záznamy a provenience: razítko s nápisem: „ANDECHS“ (19./20. století). Do sbírek získáno v roce 1987 z benediktinského kláštera Andechs v horním Bavorsku. Chybí list č. 32; na versu č. 24 tužkou kresby antikizujících postav.
16.	Berlín	Kunstbibliothek – Staatliche Museen zu Berlin – Ornamentstichsammlung	OS 3317	?	Ztraceno za 2. světové války; v záznamech instituce nejsou žádné informace o provenienci.
17.	Amsterdam	Rijksmuseum – Research Library	551 E 2	1882	Vazba: papírová? (19. století, cca 1882). Provenience: současný vlastník získal v březnu 1882 od J. H. Balfoorta za 40 zl. ³⁴

	Lokalita	Instituce	Signatura / Inv. číslo	Získáno	Popis
18.	Los Angeles	Getty Research Institute Special Collections	1364-418	2006	Chybí titulní list, dedikace, biskupův portrét. Vazba: pergamenová, typ 3 (17. století). Provenience: současný vlastník album zakoupil 2006 z londýnského antikvariátu Robin Halwas (založen 1977). Tento antikvariát výtisk získal na aukci pořádané aukčním domem Zisska & Kistner v Mnichově v roce 1994 nebo 1995.
19.	New York	Metropolitan Museum of Art – Drawings and Prints Department	54.599	1954	Chybí list č. 29. Vazba: polokožená (19. století?). Provenience: 1954 zakoupeno od Ludwig Rosenthal's Antiquariaat (dnes Leidschendam v Nizozemí).
20.	New York	New York Botanical Garden – Mertz Library	f SB466.C952 K76	2002	Chybí biskupův portrét a list č. 2. Vazba: usňová (20. století?). Provenience: současněmu majiteli věnovala 2002 Elizabeth Kals Reilley (1907–2007), s cennou sbírkou knih o zahradách. Před 1980 londýnský antikvariát Marlborough Rare Books a aukční dům Reiss and Auvermann (aukce v květnu 1980, lot 719).
21.	Washington	Dumbarton Oaks – Research Library and Collection – Rare Book Collection	RBR G-I-4HEG	po 1950	Vazba: papírová (?) (20. století?) – neověřeno. Provenience: soukromá knihovna Mildred Barnes Bliss, kterou odkázala Dumbarton Oaks. ³⁵
22.	Česká republika	Soukromá sbírka		?	Vazba: 20. – 30. léta 20. století (?). Provenience: zakoupeno v antikvariátu ve Švýcarsku.
23.	Česká republika	Soukromá sbírka		?	Provenience: zakoupeno v aukčním domě v Německu.

Volné listy vyvázané/vyřezané z blíže neurčených alb

	Lokalita	Instituce	Inv. číslo	Získáno	Popis
1.	Kroměříž	Muzeum Kroměřížska – Podsbírka výtvarného umění	?	?	Listy č. 1, 2.
2.	Brno	Moravská zemská knihovna – Mollova mapová sbírka	Skř.I-009I.416,388,A – Skř.I-009I.416,422a	19. – 20. století (?)	Kompletní album, listy adjustovány vždy po čtyřech vylepené na papíře. Album vyvázáno, součást sbírky Bernarda Pavla Molla (1697–1790); adjustace: vždy čtyři grafické listy nalepeny na tvrdším listu papíru.
3.	Praha	Národní galerie v Praze – Grafická sbírka	R 99 433, R 99 434, R 64 223 – 64 253	1949	Všech 33 listů. Provenience: 1949 převedeno z Národního muzea v Praze.
4.	Praha	Královská kanonie premonstrátů na Strahově, Strahovská knihovna, sbírka grafiky	GS 23986, GS 23987	před 1950	Listy č. 1, 2.
5.	Londýn	The British Museum – Departement	1898,0725.8.1706-1728; 1898,0725.8.1976	1897	Provenience: 1897 daroval sběratel a kurátor Augustus Wollaston Franks (1826–1897).

Původ snímků – Photographic credits: 1: Muzeum umění Olomouc; 2,3: Zemský archiv v Opavě, pobočka Olomouc; 4: Vědecká knihovna v Olomouci

* Studie vznikla v rámci řešení projektu *Za chrám, město a vlast. Olomoucký biskup Karel z Lichtensteinu-Castelcorna uprostřed barokní Evropy* (Karel z Lichtensteinu-Castelcorna) (NAKI II: Program na podporu aplikovaného výzkumu a experimentálního vývoje národní a kulturní identity na léta 2016 až 2020, reg. č. DG16Po2Mo13).

¹ Květná zahrada – označovaná také jako libosad, německým dobovým termínem jako Ziergarten (ozdobná zahrada) – je hlavním námětem alba, vedle ní se tu však objevují také pohledy na město Kroměříž, zdejší zámek a jemu přiléhající zahradu.

² K jeho osobě srov. Radmila Pavličková, *Sídla olomouckých biskupů. Mecenáš a stavebník Karel z Liechtensteinu-Castelcorna 1664–1695*, Olomouc 2001.

Recentně pak Ondřej Jakubec, Chrám sv. Mořice v Kroměříži jako „místo paměti“ olomouckého biskupství a biskupa Karla z Lichtensteinu-Castelcorna, *Opuscula historiae artium* 17, 2017, s. 2–18. – Radmila Prchal Pavličková, Vizuelní a performativní prvky v pohřebním kázání nad olomouckým biskupem Karlem z Liechtensteinu-Castelcorna z kostela sv. Petra a Pavla v Brně z roku 1695, *ibidem*, s. 150–164.

³ Patří k nim busta Karla z Liechtensteinu-Castelcorna z pískovce určená pro libosad z roku 1675. Dnes uložená v kroměřížském zámku v expozici Kabinet zahradní kultury. Dále reprezentativní portrét od Antonína Martina Lublinského (?), kolem 1680, Arcibiskupství olomoucké – Arcidiecézní muzeum Kroměříž (dále AO-AMK), inv. č. KE 938, O 25 a olejomalba z „portrétní“ galerie olomouckých biskupů od Jana Jiřího Černocho (?), kolem 1695, AO-AMK, inv. č. KE 2459, O 520. – Srov. M. T. [Milan Togner], in: Milan Togner, *Kroměřížská obrazárna. Katalog sbírky obrazů arcibiskupského zámku v Kroměříži*, Kroměříž 1998, s. 236–237, č. kat. 197 a 198, s. 480, č. kat. 530.

⁴ Darovací listina z roku 1691 nabádá k umístění znaku na stolním stříbře. – Zemský archiv v Opavě – pobočka Olomouc (dále jen ZAO-O), Arcibiskupství olomoucké (dále AO), sign. C II a 14. Instrukce obsažená ve fundačním listině ke knihovně pak připomíná vlepování jeho znaku do knih zakoupených z prostředků této nadace. – ZAO-O, Kolegiální kapitula Kroměříž, inv. č. 14, sign. C I 19.

⁵ Např.: Paris Gille, *Infula Illustrissimo Et Reverendissimo Domino Domino Carolo Ex Comitibus De Liechtenstein* [...], Salzburg 1664. Srov. Petr Ingerle, Paris Gille. Infula pro Karla II. z Liechtensteinu-Castelcorna, in: Beket Bukovinská – Lubomír Slavíček (edd.), *Pictura verba cupit. Sborník příspěvků pro Lubomíra Konečného*, Praha 2006, s. 57–68. – Idem, Between the “descriptive” and the “narrative”. Justus van den Nyooort and his work in Salzburg and Olomouc, *Acta historiae artis Slovenica* 11, 2006, s. 123–132, zejména s. 129–131.

⁶ Srov. jednotlivá katalogová hesla in Ondřej Jakubec – Marek Perůtka (edd.), *Olomoucké baroko. Výtvarná kultura let 1620–1780* 2. Katalog, Olomouc 2010, zejména PZ [Petra Zelenková], kat. č. 243, 248, 252.

⁷ *Missae Sanctorum Quae In Romano Missali non habentur*, Olomouc [1693].

K obrazu srov. PZ [Petra Zelenková], heslo Vera effigies Karla z Lichtensteinu-Castelcorna, in: Jakubec – Perůtka (pozn. 6), kat. č. 257, s. 408.

⁸ Melchior Ferdinand Sün, *Agenda seu Rituale Olomucense*, Brno 1694.

⁹ K agendě srov. Rudolf Zuber, *Osudy moravské církve v 18. století I*, Praha 1987, s. 251.

¹⁰ Z literatury viz zejména P. I. [Petr Ingerle], in: Jiří Kroupa (ed.), *La Moravie à l'âge baroque 1670–1790. Dans le miroir des ombres* (kat. výst.), Paris – Rennes – Brno 2002, s. 105–107, č. kat. 12. – Lenka Křesadlová – Martin Pavlíček – Milan Togner – Ondřej Zatloukal, Květná zahrada, in: Ladislav Daniel – Marek Perůtka – Milan Togner (edd.), *Arcibiskupský zámek a zahrady v Kroměříži*, Kroměříž 2009, s. 123–147. – Ondřej Zatloukal, *Et in Arcadia ego: historické zahrady Kroměříže*, Olomouc 2004. – Srov. také moderní přetisk Ondřej Zatloukal (ed.), *Kroměříž. Květná zahrada 1691*, reprint alba, Kroměříž 2008.

¹¹ Z dopisů vybíral již Miloš Kouřil, *Nové zprávy o malíři A. M. Lublinském, Sborník památkové péče v severomoravském kraji* 4, Ostrava 1979, s. 182–189. Pierre Reharmon pro biskupa zajišťoval mimo jiné dodávky knih, zastával také funkci jeho ceremoniáře a v roce 1685 v Salcburku vydal disertaci, kterou Lichtensteinovi dedikoval.

¹² Moderní obrazovou i textovou edici přináší Zatloukal, *Kroměříž* (pozn. 10).

¹³ Pojmenování objektu a místa přináší až první obraz s celkovým pohledem na zahradu, město a blízké okolí.

¹⁴ Citováno dle reprintu alba. Viz Zatloukal, *Kroměříž* (pozn. 10).

¹⁵ ZAO-O, pozůstalost ThDr. Aloise Richtera, 1924–1927, inv. č. 16, kart. 2, s. 23–24.

¹⁶ Architektem zahrady a tvůrcem předloh byl Salomon de Caus (1576–1626).

¹⁷ AO-AMK, sign. B139. Vedle toho přirozeně disponoval četnými publikacemi o zakládání a vzhledu okrasných zahrad a také vedutami, které však přináší pouze celkový pohled na konkrétní objekt. – Srov. Zatloukal, *Et in Arcadia* (pozn. 10), s. 18–43.

¹⁸ Citováno dle reprintu alba. Viz Zatloukal, *Kroměříž* (pozn. 10).

¹⁹ ZAO-O, AO, kart. 139, fol. 49 [27. 1. 1693].

²⁰ ZAO-O, Ústřední ředitelství arcibiskupských statků, kart. 1700, sign.

F 28/17, fol. 1–2. Poprvé jej publikoval Václav Tomášek, *Poznámky Karla z Lichtenštejna k úmluvě s malířem Justem van Nyooortem*, *Věstník Musea v Kroměříži* 15, 1963, s. 244–246.

²¹ Viz Tomášek (pozn. 20), s. 244–246.

²² „er [Nyooort] zufferderist die [!] ihme zugestelte abris in eine saubere [...] ordnung bringe“. – Srov. pozn. 20.

²³ Petr Voit, *Encyklopedie knihy: starší knihtisk a příbuzné obory mezi polovinou 15. a počátkem 19. století: papír, písmo a písmolijectví, knihtisk a jiné grafické techniky, tiskaři, nakladatelé, knihkupci, ilustrátoři a kartografové, literární typologie, textové a výtvarné prvky knihy, knižní vazba, knižní obchod*, Praha 2008, s. 965.

²⁴ „[...] zu dem kleinem so auss halben bogen zu truken sei 3 ris“. – Srov. pozn. 20.

²⁵ Z 23 dohledaných alb (necelá čtvrtina nákladu), chybí podobizna jen v sedmi; v některých případech je evidentní její pozdější vyříznutí.

²⁶ Viz pozůstalost A. Richtera (pozn. 15), s. 20, cit. pozn. 54. Neuvádí tu bohužel signaturu ani další odkaz na uložení pramene, a proto nebylo možné data ověřit.

²⁷ Miroslav Myšák, *Příjmový deník olomoucké tiskařky Anny Alžběty Ettelové z let 1669–1673*, *Knihy a dějiny* 23, 2016, 1–2, s. 25–85.

²⁸ Srov. mj. Bonifacius, *Abgefallene Und wiederumb Empor erhobene Cron*, Olomouc 1695, Národní knihovna ČR, sign. 46 A 000091. – Josckisch Anicetus, *Schimpff und Ernst Deß schmerzhaften Hof-Lebens Jesu Christi*, Olomouc 1695, Národní knihovna ČR, sign. 46 E 000324. – Andreas Leopold Stántzel de Cronfels, *Piscinarium Oder Teich Ordnung*, Olomouc 1680, Národní knihovna ČR, sign. L 000178. Jedná se především o písmena na titulním listu a dedikacích.

²⁹ Svůj znak na deskách knih užíval velmi vzácně, lze jej nalézt jen na několika vybraných, především liturgických knihách.

³⁰ Ve dvou případech lze snad předpokládat také původní pokryv papírový, srov. VKOL, sign. II 950.261 a sign. III 955.176 – zde s vyškraabanou střední plochou, kde se mohlo nacházet biskupovo supralibros. V obou případech se jedná o hnědý papír stříkaný inkoustem.

³¹ Viz příloha s přehledem starších proveniencí – objevují se tu kroměřížské signatury, štítky atp. Arcibiskupský archivář a knihovník Antonín Breitenbacher zaznamenal v roce 1935 sedm alb; srov. Antonín Breitenbacher, *Přehledný inventář arcib. grafické sbírky a text o ní*, Kroměříž 1935, s. 16.

³² „Laminae cupreae pro horto Principis reimprimendo partes 36“. Na uvedené množství 36 kusů se skládá jedna deska titulního mědirytu, vždy po dvou deskách pro celkové pohledy, a 31 desek menších dílčích ilustrací. – Srov. AO-AMK, sign. 12085, fol. 169^r.

³³ Patrně Johann Franz Haynisch z Heydenburgu, od 1797 majitel zámku Borotín.

³⁴ John Henry Balfoort (činný 1853–1883, Utrecht), lékárník, měl malou sbírku uměleckých předmětů včetně mincí.

³⁵ Mildred Barnes Bliss (1879–1969), americká sběratelka umění, filantropistka a spoluzakladatelka Dumbraton Oaks; procesovala jižní Ameriku i Evropu. Jejím manželem byl Robert Woods Bliss (1875–1962), americký diplomat, sběratel umění a filantrop. Jelikož se k této soukromé knihovně dochovalo jen málo dokumentů, předpokládáme na základě dochované korespondence, že album získala před rokem 1960, patrně v Evropě.

SUMMARY

Remarks on the Print Album of the Flower Garden in Kroměříž

Jana Macháčková – Miroslav Myšák

The focus of this study is an album of prints depicting the Květná zahrada (Flower Garden), also known as Libosad (the Pleasure Garden), in Kroměříž (Kremsier). The idea for the album came from Karl of Liechtenstein-Castelcorn (1624–1695) and the album was used as a resource in the process of the reconstruction of the garden, which was completed in 2014.

While we have no exact knowledge of the conditions in which the album was created, an analysis of well-known archive documents and copies of the album revealed that 100 copies were produced. This study notes the somewhat surprising absence of a title page, a function that is visually served by the first page of dedication, and the unusually short amount of text. Given the nature of the work and the precise description of the garden provided by cartographer Georg Matthaus Vischer (1628–1696), which Alois Richter (1884–1958) believed to be the basis for a print that was never made, it is possible to consider whether the resulting album is perhaps a fragment of what was originally supposed to be a larger publication. It remains unclear what role was played in the project by Urban Franz Heger († 1699), the bishop's master of

ceremonies and Canon of the St Maurice Church in Kroměříž. From the text of the dedication it would seem that he performed the role of the one who published or contracted the album, while the bishop primarily saw to its production. From a surviving draft of a contract between Liechtenstein and Justus van den Nypoort (1645/49–1698) it is possible to discover not just the number of copies produced but also that a portrait of the bishop created with the mezzotint technique was not, at least initially, part of the commission. It did not therefore have to be a part of each copy. The dedication and the copies from Nypoort's matrices were evidently produced by a Moravian workshop, in Olomouc or Brno; one of them also could have done the binding.

What plans Bishop Liechtenstein had for the individual copies of the album cannot be precisely stated given the absence of any written accounts or dedicatory inscriptions. It can be assumed that he intended to give them as gifts to important members of the nobility in the country and perhaps even abroad. Of the 23 bound copies that are at present known to exist, 10 of them have the original covering, which is made out of parchment and in one case out of dark leather, materials that the bishop also used as the bookbinding for other books. Unlike them, however, this time he had the cover embossed with decorative elements and/or his supralibros. It remains a task for further research to obtain more precise information on the album's origin, significance, and use. Also of use would be a study of domestic chateau and family collections to search for more of the 100 copies that were made.

Figures: **1** – Justus van den Nypoort, **Flower Garden – album of prints**, title page dedication, 1691. Archbishopric of Olomouc – Kroměříž Archdiocesan Museum, inv. no. B129/I; **2** – **Draft of a contract between the bishop and Justus van den Nypoort**, 1690. Provincial Archives in Opava, Olomouc Branch, Kroměříž Archiepiscopal Estate Central Office, box 1700, sign. 28/17, fol. 1; **3** – **Draft of a contract between the bishop and Justus van den Nypoort**, 1690. Provincial Archives in Opava, Olomouc Branch, Kroměříž Archiepiscopal Estate Central Office, box 1700, sign. 28/17, fol. 2; **4** – **Flower Garden – album of prints**, decoration on parchment bookbinding. Research Library in Olomouc